

trebom masnoga sloga treba biti diskretan: u pravilu je sasvim dovoljno podcrtane dijelove teksta naglasiti razmakom (spacionirati) ili kurzivom. Papir mora biti solidan, ali ne prejak da knjiga ne postane knjižurinom, jer ona i vanjskom opremom treba da zaista bude — priručnik. Knjizi dodani registri (kazala) su dobri i uporabivi.

U slogu je zaostao znatan broj tiskarskih grešaka. Osim ispravljenih zapazili smo još ove:

1) Concisiorum mj. Conciliorum (str. 24); 2) Decrela mj. Decreta (str. 59); 3) u subotu mj. u sukobu (str. 64); 4) ubiat mj. duibat (str. 68); 5) bskupa mjesto biskupa (str. 89); 6) občno mj. obično (str. 180); 7) transgerssionis mj. transgressionis (str. 205); 8) vej mj. već (str. 294); 9) sredstva mj. sredstva (str. 309); 10) djelovi mj. dijelovi (str. 326 i 348); 11) druogga mj. drugoga (str. 330); 12) uglvanom mj. u glavnom (str. 349); 13) boletsan mj. bolestan (str. 392); 14) buude mj. bude (str. 564).

Dr. Fr. Herman.

1. **K. Feckes: Das Mysterium der heiligen Kirche**, 2. izd., 1935. M. 3.80.

2. **F. Jürgensmaier: Der mystische Leib Christi**, 6. izd., 1936. M. 5.

3. **F. Kastner: Marianische Christusgestaltung der Welt**, 2. izd., 1936. M. 3,80.

4. **Marmion-Spiegel: Christus in seinen Geheimnissen**, 3. izd. 1936. M. 3,75. Sve su knjige izdanja Paderborn (F. Schönningh).

Krist i Crkva, njihova međusobna povezanost i naš odnošaj prema njima to su pitanja, koja danas njemačku teološku znanost, a i čitavu katoličku javnost, najviše interesuju. Naravno da je tomu najviše doprinijelo to, što danas njemački katolici vode borbu protiv modernoga paganstva, koje je sebi stavilo za cilj iskorijenjenje kršćanstva u njegovoj biti. U ovoj borbi našli su se njemački katolici u istomu taboru sa protestantima, pa oboji traže jednu jedinstvenu podlogu za zajedničko djelovanje. Tako su došli do istog zaključka, da je Krist i njegovo djelovanje u Crkvi najbitniji dio kršćanstva, koje oboji zajednički brane. Njemački se katolicizam pokazao vrlo plodnim i dao je u ovom smjeru veliki broj vrijednih dijela, koja je njemačka katolička javnost sa svoje strane s mnogo razumijevanja primila.

1. K. Feckes je pokušao da u navedenom djelu dadne generalni prikaz nauke o Crkvi sa dogmatskog gledišta. On je usvojio stanovište Scheebena i preuzeo sve njegove kristološke i soteriološke izvode, na kojima je bazirao svoj moderni dogmatski traktat o Crkvi.

Sve od tridentinskoga sabora pa do najnovijega doba teolozi su promatrali Crkvu kao jednu vidljivu ustanovu i tako je obrađivali jedino sa pravnoga ili apologetskoga stanovišta. Danas se u dušama vjernika budi težnja za nečim novim. Mi hoćemo da u Crkvi gledamo nešto nadnaravno, božije, jedan misterij. F. se odlučuje, da će obrađivati Crkvu kao »nastavak onoga djelovanja, što ga je Bog-čovjek za svoju dužnost držao i izveo, tj. kao proširenje osobe i djela Kristova na sva mjesta i vremena« (str. 13).

Dosljedan ovomu obećanju podijelio je čitavu knjigu na dva dijela. U prvomu (prvo izdanje od 1934, str. 15—103) obrađuje osobu i djelo Kristovo, u koliko je u samoj njegovoj osobi Crkva in nuce sadržana. Krist je glava svoga mističnoga tijela. On je drugi Adam, tj. početak jednog no-

voga pokoljenja, koje živi novim od njega primljenim životom, tj. milošću Božjom. On je već prema svome biću posrednik između Boga i ljudi. Kao Bog-čovjek on je pravi most između Boga i ljudi, i preko kojega Bog sve svoje milosti šalje. Kristovo je čovječanstvo fizički instrument njegovog Božanstva (sv. Toma). Kao što duša tijelo pokreće i preko njega izvodi razna dela, tako izvodi i Bog preko Kristova čovječanstva čitavi unutarnji i vanjski život Crkve. F. je ovu teoriju sv. Tome vrlo jasno i opširno izložio i pokazao, da ova mnogo napadana nauka u sebi krije vrlo mnogo uzvišenih misli. Dalo bi se međutim dokazati, da one sve uzvišene misli donosi također sv. Bonaventura, iako nije mogao ni pojmiti, da neko može zastupati i fizičko djelovanje u smislu sv. Tome. Posrednik Krist zaslužio je milost, dao nauku, ustanovio žrtvu i sakramente i postavio svećenstvo. Tim je već bitnost Crkve stvorena. Sada su se još morali pojedinci teološkim krepostima, milošću i sakramentima Kristu priključiti (razvoj Crkve). I tim je ostvarena Crkva, kakvu je mi danas doživljavamo.

U drugomu dijelu traži F. jednu dogmatski konstruiranu definiciju Crkve. Dokazavši najprije, da ona u sebi ima naravnih i nadnaravnih elemenata promatra je najprije s naravnoga gledišta. Sve vidljivo i sjetilno u Crkvi služi unutarnjemu svrhunaravnom djelovanju posrednika Krista i tako svjedoči, da je naše spasenje koncentrirano u Kristu. Sa svrhunaravnoga gledišta promatrana Crkva je mistično tijelo Kristovo, koje je svećenik Krist svojom žrtvom na križu stvorio, koje on još uvijek svojim učiteljskim, svećeničkim i pastirskim djelovanjem uzdržava na životu. Ovu svoju nauku dokazuje F. na temelju duboke i zdrave spekulacije, crkvenih odredaba, a osobito novijih papinskih enciklika.

Kao dodatak nalazi se na koncu knjige podulje poglavlje o položaju bl. Djevice Marije u Crkvi, o Wittig-ovoj teoriji: Crkva i ostvarenje kršćanske duše, i na koncu jedan vrlo iscrpan prikaz o najnovijim problemima u vezi s Crkvom.

Prvo izdanje od 1934. radeno je znanstvenim aparatom. Novo od 1935. skraćeno je i prerađeno za širu javnost. Tim je omogućena upotreba i onima, koji ne posjeduju specijalnu teološku naobrazbu. Knjiga je po momu uvjerenju najbolje što je u novije doba o Kristu i Crkvi napisano.

2. Jürgensmaierovo je djelo po prijevodu dr. Gunčevića poznato i našoj javnosti. Uza sve to mi ćemo se kratko i na nj osvrnuti, jer baš ono stoji još uvijek u središtu interesa (u tri godine šest izdanja), a i inače u čitavoj savremenoj literaturi o Kristu i Crkvi zauzima posebno mjesto.

J. je uspjelo, da nauku o mističnomu tijelu Kristovu stavi kao podlogu, na kojoj je izgradio čitavu ascetiku. I on donosi u prvom dijelu jednu biblijsko-dogmatsku raspravu o mističnomu tijelu Kristovu. Uza sve duboko poznavanje sv. Pavla i sv. Tome nije u ovom dogmatskom odsjeku dostigao one visine, do koje je na pr. Feckes stigao. Ali zato je u drugomu, glavnomu dijelu izvanredno uspio (str. 95—338). On promatra Crkvu kao jedan organizam, koji se rađa, raste i usavršava (mistično tijelo). Svaki vjernik kao pojedinac ima dužnost da i on sa svoje strane doprinese razvoju mističnoga tijela, tj. da se i on rodi za Krista (krštenje i potvrda; vjera i ufanje), da se razvija (Euharistija i težnja za savršenostvom), i da

tako postigne onaj stupanj savršenstva, koji od njega traži Krist (ljubav). Ovim razvijanjem pojedinaca raste i čitavi organizam mističnoga tijela. Kad se pojedini udovi razvijaju (vjernici), mora se razvijati i čitavi organizam (Crkva). Na ovoj pretpostavci, da se Crkva razvija na taj način, ako se pojedinci učlanjuju i razvijaju u Krista, i da onda Krist sa svojim karizmama ove učlanjene pojedince organizira (u ovom zadnjemu razlikuje se od Wittiga), sagradio je J. čitavu svoju teoriju. On ju je i dokazao na temelju biblijske nauke sv. Pavla, a produbio je teološki principima sv. Tome. Prava je šteta, da nije poznavao sv. Bonaventure, gdje bi također za svoju teoriju mogao što god naći.

Jürgensmaierovo djelo treba s onim Feckesovim promatrati kao jednu jedinicu. On je primijenio na kršćanski život ono, što je Feckes tako divno izložio za kršćansko vjerovanje.

3. F. Kastner zahvaća problem kršćanske svetosti. Koji je cilj, za kojim kršćanstvo treba da teži? U tomu je mjerodavan jedino Krist: mi moramo težiti za tim, da po mogućnosti postanemo onakovi, kakav je on. U ovomu treba nam biti uzorom bl. Dj. Marija, koja je u najvišem stupnju Kristu slična. Knjiga radi o djetinjstvu božjemu, o svetosti i o nasljedovanju Krista. Tek u zadnjemu poglavlju stavlja nam u tomu Mariju kao primjer (str. 280—318). Ne radi se dakle ovdje o kakvoj modernoj pretjeranoj mariologiji, kako bi se iz naslova dalo naslutiti. Svakako bi bilo bolje da se knjizi dadne prikladniji naslov.

U malo poduljemu uvodu nalazimo jednu interesantnu analizu današnjega stanja kršćanstva. Sve tamo od reformacije pa do danas puk se otuđivao od Crkve; tako je danas ovo otuđivanje doprlo i do pojedinca i do obitelji. Crkva se sprema da reorganizira sve svoje sile, da obнови pojedinca i obitelj. K. hoće, da i on svojom knjigom ovoj obnovi nešto doprinese. On hoće da dadne smjernice, po kojima da se ova obnova provede, i cilj, kojemu da teži.

K. postavlja najprije pitanje: šta smo mi? U opširnoj raspravi o djetinjstvu božjem, stavlja nam pred oči, u čemu se sastoji naš nadnaravni život i šta je bit kršćanstva. On donosi najprije povijest nauke o djetinjstvu božijem: grčki oci, a najviše sv. Ćiril Aleksandrijski naglašuju u prvom redu stanovanje Duha Svetoga u duši vjernika. Zapadni teolozi, a osobito skolastici naglašuju više posvetnu milost. K. se odlučuje za Scheeben-ovu teoriju, koja spaja grčku teoriju sa zapadnom.

U drugom praktičnomu dijelu nalazimo odgovor na pitanje: kakvi treba da postanemo? U kojem smjeru treba da se naša svetost razvija? Naše čitavo biće treba da bude uzdignuto u nadnarav. Naša svetost djece božje, tj. sudioništvo svetosti božje. U Kristu i u bl. Dj. Mariji nalazimo najsavršenije ostvareno sudioništvo na ovoj neizmjerne svetosti.

K. je donio čitavi niz vrlo modernih specijalnih pitanja. Posebno treba naglasiti njegove izvode o herojskom karakteru svetosti. Kod nas to možda još nije tako savremeno, ali u današnjoj Njemačkoj skroz potrebno, kad se kršćanstvu predbacuje, da odgaja samo mekušce, koji znaju biti strpljivi, ali se ne znadu boriti. Vrijedan je i prikaz o najnovijim stru-

jama katoličke pobožnosti: liturgijsko-sakramentalnoj i ascetskoj. Stvarno dolazi mnogo puta i do trvenja između njih, ali K. pokazuje, da to ne bi smjelo biti. Obje imaju pravo na opstanak, jer su u svojoj bitnosti dva probana i sigurna puta, koji vode k jednom te istom Kristu.

Knjiga je pisana za praktične radnike, tj. dušobrižnike, ali donosi i jedan poveći traktat o povijesti nauke o djetinjstvu božjemu pisan samo za stručne teologe. Stvar je malo poteška, ali je upravo ovim čitava knjiga dobila na vrijednosti, jer u njoj nalazimo jedan od najboljih novijih traktata o djetinjstvu božjemu. Stil i način predstavljanja vrlo su originalni, a mnog puta neobični i teško razumljivi. Uza sve to K. je ovaj savremeni problem obradio na originalan i nov način.

Na koncu i jedna primjedba. U prvomu, samo za stručne teologe pisanom dijelu tvrdi K. o skolastici: nauka, da smo mi udovi Kristovi, ne igra onu veliku ulogu u životu i nauci sredovječnoga kršćanstva, koju je u staroj Crkvi igrala. Počelo se zaboravljati, da je Crkva jedan sakramentalni organizam, i da je milost sakramentalni život (str. 50. sl.). Možda ovo donekle vrijedi o kasnoj skolastici i o nominalizmu. Ali je sigurno, da je kod velikih skolastika Crkva kao sakramentalni organizam jedna od centralnih nauka (isp. Geiselmann, *Christus und die Kirche nach Thomas von Aquin*, *Theol. Quartalschrift*, Jg. 107 (1926), S. 198ff.; 108 (1927), S. 233ff.).

4. Kastner je obradio jednu kršćansku istinu s teoretskog staništa. Praktičnu primjedbu — onako kao Jürgensmaier—Feckes — nije još nitko napisao. Ali u raznim djelima glasovitog belgijskog benediktinca Marmion-a možemo naći sve, što nam je u ovom pogledu potrebno. M. je dogmatičar; u svojim knjigama: *Christus unser Ideal*, *Christus das Leben der Seele* i *Christus in seinen Geheimnissen* (knjige su pisane francuski), uspjelo mu je spojiti dogmatiku s ascetikom na jedan način, koji njegovim djelima daje posebnu vrijednost, osobito u naše doba, kad se svatko trudi, da bi ascetsku literaturu oslobodio prevelikog moraliziranja. Jedna druga karakteristika Marmionovih djela jest Kristocentrizam. Upravo ovo svodenje svega kršćanskog života i djelovanja na Krista uzrok je tomu, da su Marmionova djela i u današnjoj Njemačkoj našla toliko oduševljenih čitatelja.

U svomu djelu *Christus das Leben der Seele* primjenio je na kršćanski život ono, što je danas Kastner teoretski tako temeljito razložio. U ovoj skupini odgmatско-ascetskih predavanja raspravlja najprije o našoj dužnosti, da mi kao djeca božja i sudionici baštine Kristove postanemo i sudionici neizmjerne božje svetosti. Krist nam je u ovomu ne samo primjer, nego i voda, jer je on izvor svih milosti. Put do kršćanske svetosti jest samo taj, da mi postanemo udovi mističnoga tijela Kristova i da živimo životom Kristovim, tj. da nas njegov Duh Sveti oživljuje. Na ovim generalnim principima izgrađuje M. glavne smjerove kršćanske ascetike. Mi moramo vjerovati, ufati se, ljubiti i sv. sakramnete primati. Tako ćemo se roditi za Krista i razviti, da postanemo savršenim udovima njegova mističnog tijela. Sve je praktično sagrađeno, a ipak vrlo lijepo povezano s najdubljim dogmama kršćanstva.

Ove generalne principe o kršćanskoj svetosti primjenio je M. posebno na svaki pojedini od dva spomenuta puta kršćanske pobožnosti. *Christus unser Ideal* radi o tomu, kako će redovnik sa svojim ascetskim vježbama ostvariti ideal kršćanske svetosti. Premda je knjiga pisana za redovnike, ipak joj moramo pripisati generalnu važnost, jer su u njoj poslušnost i druge čisto ascetske vježbe na fin način povezane s najdubljim istinama kršćanskog vjerovanja. — *Christus in seinen Geheimnissen* služi liturgijsko-sakramentalnoj struji kršćanske pobožnosti. Krist stoji pred našim očima onakav, kakva ga je Crkva u svojoj liturgiji preko čitave godine predstavila. M. donosi po jedno predavanje o svim glavnijim datumima iz crkvene godine, koje nam bilo što iz Kristova života u pamet dozivlju. Prema svom principu: misteriji su Kristovi ujedno i naši misteriji pokazuje svaki put, kako možemo i mi u našem životu ostvariti ono, što je Krist s dotičnim djelom ostvario. I ovo djelo nosi na sebi sva svojstva drugih Marminovih knjiga.

fra Rufin Šilić.

Holzner Dr. Joseph, Paulus. Ein Heldenleben im Dienste Christi in religionsgeschichtlichem Zusammenhang dargestellt, Herder 1937, 8^o, S. X + 458.

Teško je pisati cjelokupno djelo o Apostolu naroda iza nekih klasičkih i najnovijih katoličkih pisaca-biblicista kao Pözlza, Prata, Piepera, Wikenhausera, Murilla i drugih, a da se i ne spominje zaslužnih stručnjaka i posebnih poznavalaca Pavla po strani, izvan katolicizma. Jer su jedni i drugi obrađivali Apostolov život, djela i teologiju napose; dakako ne uvijek s jednakim uspjehom. Holzner je više povjesničar nego li biblicist. Pače se i previše bavi onim vremenom, ljudima, idejama i krajevima, kojima je Pavao prolazio i susretao na svojim putovanjima. Ali, mora se priznati, da sve to mnogo doprinosi zornosti i lakoći u slijedu i shvaćanju autorova daljnjeg izlaganja. Pisac je rođen pripovijedač. Sva realia dosta spretno kasnije upotrebljava u psihologijskoj studiji, kad ispituje povjesni razvitak Savla iz Tarsa u velikog i svetog apostola Pavla, nenadmašivog revnitelja Kristove ljubavi i slobode. Istina je, da pojava Apostolova izlazi prilično snažna i shvatljiva i manje dubokim duhovima, ali ono često naglasivanje vremena, kulta, religioznih ideja u to doba kod Židova i pogana, među kojima se kretao i radio sv. Pavao, oslabljuje prvi i jedino pravi izvor Pavlove veličine, koji nije drugi nego sam i samo Hrist, što sam Pavao opetovano naglasuje. Lijepo su obrađena druga lica, koja sudjeluju s Pavlom. Školovani lajci dobivaju mnogo ovom knjigom i nači će tamo mnogo novih stvari. Knjiga se lako čita, jer je pisac živahan i drži napetim od početka do kraja. Stručnjaci nemaju za sebe ništa. Knjiga je pisana glatkim jezikom i u početku je ukrašena s Rembrandtovom slikom, koja se čuva u Nürnberškom muzeju, zatim posred teksta s 47 bakrotiska, 8 crteža i jednom zemljovidnom kartom.

Dr. Nikola Žuvić.